

tatott ki, és jóféle építeni való követ ad. — A' Földes Uraságoknak, mind benn mind kinn a' há-
tárban számos bivaljaik, gulyáik, juhaik vagynak,
a' mellyek esztendőnként szép hasznot hajtanak.
Kaszállója, legelője jó és orvosló füvekkel tel-
jes, úgy hogy akármelly tudós Botanicus vagy
Füvész is bővséges tárgyat találhat a' maga Tu-
dományának; 's a' mindenféle nemű hegyi, lapá-
lyi, erdei, orvosi füvek, bővségben találtnak.

Mind ezen természeti és munkás szorgalma-
tosság meg érdemli akármelly tudós Természet'
barátjának, 's szemlélőjének szemes figyelmét, 's
a' róla való meg emlékezést.

Nemes Magyar Hazánknek bár tsak minden
nevezetes helységeiről hiteles tudósítást adná-
nak a' mi Magyar Íróink! óhajtás! úgy lehet-
ne majd későre igaz Magyar Geogr. Historiát ki-
adni.

4.

Az öszvetett Mássalhangzóknak írásbeli kettőztetéséről.

Bizonyos az, hogy az idegen nyelveknek ko-
ránábbi kicsinosodása elég hasznára van a' pallé-
rozódásnak neki indúlt anyai nyelvünknek annyiból,
hogy másoknak példája után indulván, könnyen
szemünkbe ötlük a' grammaticai tökéletesed-
ésnek mivolta és módja, és azonnal szemünkbe
ötlenek egyszer'smind az ollyasok is, a' mellyek-
től eleve és méltán tartózkodhatunk. Riki meg-
vallja valóban, hogy a' Francia, Angoly, Olasz,
és egyéb nyelvek már váltig kicsinosodtak; de ha
mind ezek még csak mostanában volnának a' tö-

kéltetésedés' útjában, jóformán más orthographiája születne mindenikének az újabb időkben, mintsem a' hajdaniakban született.

Észrevettük leginkább az említett nemzetek' nyelvében, hogy közülök főképp' a' Francziák a' helyes szóbeli kiejtés végett csak egy szótagot is mennyi betűvel írnak ki, mellyek közül csupán egy kettő hangzik a' kiejtésben, és a' többi egyedül az el vállalt orthographiának kedvéért áll ottan. Hanem mivel ez már az ő felvett grammaticai principiumaikkal annyira megegyez, hogy azok szerint mindennek nyomtányi okát tudják adni literátoraik, senki se vetheti ezt többé okosan szemekre; sőt már most hibáznának is, ha mellette nem maradnának.

Mi pediglen azon feljül, hogy anyai nyelvünk' természete se sok betűt kíván, és másképp' mások' kárán is tanúlván a' betű kevesítésnek hasznos voltát, arra törekedünk, hogy a' felesleges betűket, a' hol ez a' nyelvnek sérelme nélkül megtörténhetik, kihagyjuk.

Hanem ritkán mennek ezen munkában Grammaticusaink a' közép úton. Régiebb példája ennek az egy szó, mellyet sokan egy gy-vel írnak ki, a' nélkül hogy egyéb okát adhatnák tetteknek, hanem hogy compendiumot keresnek; ámbár az egy gy úgy ejtődik ki a' magyar szájból, mint a' meggy (medgy); és valamint senki sem akar meggy (vadit) szót a' meggy gyümmölcs helyett írni; szinte csodálni kell, miként tetszhetik az egy is az egy gy, vagy edgy helyett.

Nem szándékom nékem azonban a' számos orthographiai különbözőségek' megvizsgálására terjeszkedni; most egyedül azt állítom, és vitatom ezen Értekezésemben: Hogy midőn az összevett mássalhangzók kettőztetve ejtet-

nok ki a' beszédben, akkor a' cs, cz, (ts, tz,) gy, sz, zs betűk mind a' kétszer egészen kiíratnak; ellenben, midőn az ly, ny, ty kettőztetik, az első lágyító betű az írásban kimarad. Első részeről szollok ezen állításnak elsőben, azután a' másodikra ereszkedek.

Első Rész.

1) A' magyar Orthographiának fő szabása azt tanítja, hogy úgy írjunk, mint a' mint beszélünk; hanem ha ezen öszve tett mássalhangzók: cs, cz, (ts, tz) gy, sz, zs nem íratnának ki mind a' kétszer egészen, midőn kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, mindjárt nem írnánk úgy, mint a' mint beszélünk; tehát midőn az öszvetett mássalhangzók kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, akkor a' cs, cz, (ts, tz,) gy, sz, zs betűk egészen kiíratnak.

Hogy ha ezen öszvetett mássalhangzók: cs, cz, (ts, tz) gy, sz, zs nem íratnának ki mind a' kétszer egészen, midőn kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, mindjárt nem írnánk úgy, mint a' mint beszélünk, látni e' példában midőn így írunk: kalác-csal, lécz-czel, légy-gye l, asz-szony, roz-zsal, ezek helyett: kalács-csal, lécz-czel, légy-gye l, asz-szony, roz-s-zsal.

2. Talán nem vétenénk az említett fő szabás ellen, ha olyan betűket hagynánk ki, melyeknek elmaradása által a' szótagolás és olvasás nem akadályoztatik; hanem midőn az említett öszvetett mássalhangzók kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, akkor olyan betűk hagyatnának ki az írásban, melyeknek elmaradása által a' szótagolás és olvasás akadályoztatnék; tehát midőn az öszvetett mássalhangzók kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, ak-

kor a' cs, cz, gy, sz, zs betűk mind a' kétszer egészen kifratnak.

Hogy midőn az említett öszvetett mássalhangzók kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, akkor olyan betűk hagyatnának ki az írásban, mellyeknek elmaradása által a' szótagolás és olvasás akadályoztatnék, kitetszik a' feljebb is eléhozott példából, hogy helytelen szótagolás és olvasás lenne ez: kalác-csal, lécz-czel, légy-gyel, asszony, roz-zsal; helyes pedig ez: kalács-csal, lécz-czel, légy-gyel, asszony, rozs-zsal; mivel tökéletlen hangú a' szavaknak elei: kalác, lécz, légy, ass, roz.

3. Az Euphonia úgy hozza magával, hogy ezen társaságot vagy ügyeletet jelentő ragasztékok: val, vel azon szavakban maradjanak meg egészen, mellyeknek nevezője magánhangzóval végződik, p. o. kánya, kánya-val, mese, mese-vel. Azon szavakban pedig, mellyeknek nevezője mássalhangzóval végződik, a' val-nak vel-nek v betűje olyan betűre változzék, a' millyen a' nevezőnek végső betűje. És így ha a' nevezőnek végső betűje öszvetett, a' v betű színte olyan öszvetett betűre változik által, mint a' feljebbi példában: kalács-csal, lécz-czel, légy-gyel, rozs-zsal.

Ezt előre hoesájtván azt mondom, hogy midőn ezen társaságot vagy ügyeletet jelentő ragasztékok: val, vel a' szavakhoz ragasztatnak, a' nevező egészen megmarad, úgy mint: kalács, lécz, légy, rozs, és ha az Euphonia mást nem javasolna, így beszélnénk és íránk: kalács-val, lécz-vel, légy-vel, rozs-val; tehát mivel az Euphonia csak a' v betűt akarja az e' félékben elváltoztatni, a' cs, cz, gy, sz, zs betűket ezen esetben mind a' kétszer egészen ki kell ír-

nunk, valamint más egyéb esetben is, a' mint az a' feljebb mondottakból kitetszik.

Második Rész.

Az volt másodszor mondva, hogy midőn az ly, ny, ty betűk a' beszédben kettőztetnek, az első lágyító y betű az írásban kimarad, úgymint: hely, hel-lyel, törvény, törvén-nyel, fűty, füt-tyel. Ezen állításnak helyes voltát így lehet megmutatni:

1. Nem ellenkezik az az Orthographiának ama' fő szabásával, melly azt tanítja, hogy úgy írjunk, mint a'mint beszélünk; mert valamint jól mondjuk: hel-lyel, törvén-nyel, füt-tyel, ezinte jól is írjuk: hel-lyel, törvén-nyel, füt-tyel.

2. Midőn az ly, ny, ty betűk a' beszédben kettőztetnek, ha akkor az első lágyító y betű az írásban kimarad is, még sem akadályoztatik ez által a' szótagolás és olvasás. Könnyű az illyeseket mind szótagolni mind olvasni: hel-lyel, törvén-nyel, füt-tyel.

3. Az l betű az ly-lyel, és az n betű az ny-nyel gyakorta felcserélődik a' nélkül, hogy meg lenne határozva, mellyik írásmódhoz kellessék ragaszkodnunk. Némellyek így mondják ki és írják ezen szavakat: Mihál, István, kehel, műhel, hüvel, mell, (pectus) némellyek pedig így: Mihály, Istvány, kehely, műhely, hüvely, melly, 's a' t. Gondolom, hogy a' régiéknél sokkal kevesebb volt az ly és ny hang; és talán ezt vagy a' későbbi elkényeztetés, vagy tótokkal való öszvekeveredés hozta nagyobb divatba. — Szatmárban, Biharban, és az ott lévő tájakon az ly helyett j mondatik, és sokak által íratik is, úgymint: hej, mejj ezek helyett, hely, melly.

Innend azt következtetem, hogy mivel úgy is úgy közelít az l betű az ly-hez, és az n betű az ny-hez, hogy az l az ly-lyel, és az n az ny-nyel gyakorta mintegy észrevehetetlenül elcserelődik, felesleg való lenne a' lágyító y betűt mind a' kétszer kiírni, így p. o. hely-lyel, törvény-nyel, fűty-tyel, ezek helyett: hel-lyel, törvén-nyel, füt-tyel.

M e g s z e r z é s.

1. Az első részben mondva volt, hogy midőn az öszvetett mássalhangzók kettőztetve ejtetnek ki a' beszédben, akkor a' cs, cz, (ts, tz) 's a' t. betűk mind a' kétszer egészen kiíratnak. Ide foglaltattak tehát (parenthesisben) a' ts, tz betűk is, hanem csak azért, hogy kijeleltessék, hogy sokan a' cs, és cz helyett ts és tz betűket írnak, nem pedig mintha azok ezen állításhoz tartoznának; mivel azok, a' kik ts-vel és tz-vel élnek, az e'féle szavakat: kalács-csal, lécz-czel, így írják helyesen: kalát-tsal, lét-tzel; nem pedig: kaláts-tsal, létz-tzel, a' minek is azok az okai: 1. Ezen írásmód nem ellenkezik az Orthographiának feljebb említett fő szabásával; mert valamint jól mondjuk: kalát-tsal, lét-tzel, szinte jól is írjuk ezen szerint. A' szótagolás és olvasás sem akadályoztatik ezen írásmód által: kalát-tsal, lét-tzel.

Egy észrevétel vagyon még hátra, a' melly abban áll, hogy midőn a' nevező öszvetett mássalhangzóval végződik ugyan, hanem az öszvetett mássalhangzó előtt még egy egyes mássalhangzó áll, és a' val, vel kapcsolat foglaltatik a' névezőhöz, akkor a' cs, cz, (ts, tz) gy, ty, csak egyszer íratik ki, úgymint: korcs, kor-csal, ráncz, rán-czal, rongy, ron-gyal, ponty, pon-tyal. Ennek két oka az előbbeni

§-ban foglaltatik. Azonkívül az e'felé szavakban az öszvetett mássalhangzó előtt álló mássalhangzó az öszvetett mássalhangzónak kettőztetését elegendőképp' kipótolja, azért erőltetett kimondás és írás lenne az illyes: korcs-csal, ráncz-czal (korts-tsal, rántz-tzal) rongy-gyal, ponty-tyal's a' t.

Ezek azok, a' miket ezen tárgyról közleni szándékoztam. Állításaimnak jobb Szerzőink' írásmódjában vettem alapját, tudván, hogy bátorságosabb a' régiebbekből a' jót kiválogatni, és elhordott okokkal vitatni azt, mintsem újságot felhozni minden szükség nélkül. Ha talán nem volna is minden a' megkívánt renden eléadva ezen Értekezésben, még is könnyen eligazúl a' tisztelt olvasó; mivel az eléadás' érthetőségével fogva azonnal megtudja mi hová tartozik.

Szeder Fábián,

5.

Pápa Mező-Városa' nevének eredetéről,
és Régiségeiről. Értekezik Gyurikovits György.

Egy évig szárnyaltak rajtad ifjúi szemeim,
Pápa' gyönyörű vidéke!

Veszprém Vármegyében helyheztesett Pápa Mező-Városa ma egy a' legrégebb, és a' szapora népességére, nagyságára, tehetőségére nézve legnevezetesebb Mező - Városok közül Hazánkban; azért különös tekintetet, és minden legkisebb megmaradt, történeti valósága fentartást érdemel. Én ugyan különös munkában szándékozom a' Városnak történeteit, és topographiai jelessé-